

ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ДАНИХ В ІНФОРМАЦІЙНО–БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ

Квятківська, Лариса Володимирівна

Kvyatkivska, Larysa

Зав. інформаційно-бібліографічним відділом НТБ ВНТУ

Ключові слова: база даних, інформаційно-бібліографічне обслуговування, бібліотека ВНЗ, НТБ ВНТУ, електронний каталог, АБІС, інформаційні технології.

Бібліотеки ВНЗ прагнуть активно застосовувати сучасні інформаційно-бібліотечні технології, нові методи створення, збереження, обробки інформації, надають користувачам доступ до ресурсів Інтернету, реферативних і повнотекстових баз даних, електронних довідників і енциклопедій, що значною мірою змінює цілі, завдання і функції бібліотечної діяльності. Бібліотека ВНЗ зараз є не лише загальнодоступним інформаційним осередком, центром Інтернет-комунікації, науковою установою, а й активним учасником перетворення суспільства, підготовки кадрів нової генерації. Стрімке зростання й урізноманітнення інформаційних потреб, зміна моделі освіти доповнюють і технологічно змінюють види діяльності бібліотекарів – як кумулятивну, так і діяльність, спрямовану на розширення спектра інформаційних послуг в освоєнні інформаційного середовища. Аналіз величезних обсягів WEB-документів у постійно змінюваному Інтернеті, створення масивів електронної інформації робить бібліотекарів “дослідниками знань” та “інтелектуальними навігаторами”. Надзвичайно важливо, що для фахівців з бібліотечною освітою поняття “електронний каталог”, “пошукові мови”, “тезаурус”, “авторитетний контроль записів” тощо синтезовано відображають семантичне поле професійного простору діяльності сучасного бібліотекаря. Беручи до уваги, що дані поняття безпосередньо стосуються різних аспектів впровадження й використання інформаційних систем і є принципово важливими для ефективної інформатизації бібліотек, практично доцільною може бути співпраця бібліотекарів із фахівцями з інформатизації.

Невід’ємною складовою системи інформаційного сервісу бібліотеки є інформаційно-бібліографічне обслуговування. Очолює цей напрям діяльності бібліотеки інформаційно-бібліографічний відділ, який є основним виконавцем і координатором ДБО користувачів. Бібліографічна служба одна з перших відчуває зміни, що відбуваються в житті суспільства. Найчастіше саме по бібліографічній роботі оцінюють бібліотеку в цілому. В останні роки на модернізацію бібліографічної служби вплинуло впровадження в бібліотечні процеси

новітніх інформаційних технологій, що обумовлюють наявність джерел на електронних носіях та в Інтернеті, рівень підготовки користувачів. Модернізація змісту діяльності бібліографічної служби відбувається за такими пріоритетними напрямками: якісне формування інформаційних ресурсів; поєднання паперових та електронних носіїв інформації; спрямованість інформування на реальні потреби читачів; активне використання новітніх інформаційних технологій; розширення інформаційного сервісу.

Суттєвим чинником, що визначає рівень бібліографічної діяльності, є ДБА. Зростання масивів документних потоків постійно підвищує його роль як засобу навігації та бази інформаційного пошуку. Головним в автоматизації бібліотечних процесів НТБ ВНТУ стало створення в 1992 р. ЕК, який по суті став основою ЕБ університету. Він поєднав в собі функції традиційних каталогів : облікову, інформаційну, пошукову. В ЕК відображено весь активний фонд бібліотеки. ЕК повністю відтворює всі види наявних видань: книги, періодичні видання, статті, дисертації, автореферати дисертацій, патенти, ДСТУ, ДБН, компакт-диски, аудіо- та відеоматеріали. На сьогоднішній день він містить близько 150 тис. бібліографічних записів. З 2000 р. спільними зусиллями ІБВ та інш.структурних підрозділів бібліотеки розпочато аналітичну обробку періодичних видань. Наразі маємо понад 75 тис. описів статей з актуальних проблем сьогодення, з питань права, політики, культури, науки, історії, філософії, економіки тощо і в першу чергу – новинки в галузі техніки та інформаційних технологій.

ЕК надає:

- можливість багатоаспектного пошуку: за автором, назвою, словами з назви, УДК, видами документів, видавництвом, роком видання та ін.;
- інформацію про розподіл та місцезнаходження видання;
- вільний доступ до електронних копій власних видань університету (електронних підручників, навчальних посібників, методичних вказівок, курсів, конспектів лекцій тощо).

Доступність інформації в сучасних умовах багато в чому залежить від стану довідково-бібліографічного обслуговування, яке є важливою, найскладнішою та найперспективнішою сферою бібліографічної діяльності, спрямованої на забезпечення індивідуальних інформаційних запитів користувачів. Цей вид обслуговування є традиційною і водночас перспективною галуззю інформаційної діяльності. ДБО знаходиться сьогодні на новому етапі розвитку, пов'язаному з широким застосуванням комп'ютерних технологій. Використання електронних інформаційних ресурсів у ДБО розширює інформаційну базу для виконання всіх типів бібліографічних довідок в усній та письмовій формах, надання бібліографічних консультацій. НТБ виконує щорічно більше 36 тис. бібліографічних

довідок, із них – 16 тис. в автоматизованому режимі. З питань користування ДБА надано понад 5 тис. консультацій.

Активному доведенню нової БІ до споживачів, розкриттю інформаційних ресурсів бібліотеки сприяє бібліографічне інформування – масове та індивідуальне (ВРІ, ДОК). Абонентами індивідуального інформування є керівництво університету, завідувачі кафедрами, які одержують інформацію про необхідні їм матеріали електронною поштою.

Входження в інформаційне середовище визначило нову стратегію подальшого розвитку бібліотек, що вийшли за межі фізичного простору, в якому раніше обслуговували користувачів. Нинішньому студенту, котрий відчув усю привабливість Інтернету, сьогодні замало звичних бібліотечних послуг. Створення відкритого бібліотечного простору – це вияв поваги до читача і його вибору, оскільки передбачає забезпечення максимального комфорту для користувачів при радикальному розширенні форм обслуговування. Наявність власних інформаційних баз та широке впровадження Інтернет-технологій надає можливість доступу на відстані до ресурсів бібліотеки. Запроваджена в нашій НТБ АБІС об'єднує локальну мережу з 25 ПК із виходом в Інтернет, ВЕБ-сайт, інформаційно-пошукову систему. Використання ЕК з терміналів навчальних аудиторій, кафедр, структурних підрозділів університету та через мережу Інтернет є домінуючим у здійсненні різнопланового, багатоаспектного та оперативного пошуку інформації користувачами бібліотеки. Система підказок та допомоги при використанні ЕК полегшує знаходження інформації в пошуковій системі. Функціонування АБІС супроводжує український програмний продукт “УФД. Бібліотека” – сучасна інтегрована система, призначена для комплексної автоматизації. Цей ППП (програмний прикладний продукт) надає змогу через посилання з ЕК відкривати доступ до повнотекстових електронних версій документів, представлених на сервері бібліотеки. Напр., в розд. “Бібліотечні ресурси”, підрозділі “періодика–on-line” виставлено 29 назв електронних вітчизняних журналів різної тематики. Це – початок вирішення нами традиційних бібліотечних проблем, пов'язаних із швидкісною доставкою інформації, доступністю, що не обмежена часовими та географічними факторами, засобами пошуку, а також фінансовими проблемами. В перспективі – передплата на електронні академічні БД наукових журналів. Такі БД дають унікальну можливість вичерпного інформаційного пошуку на будь-якому напрямку навчання та наукових досліджень.

Впровадження телекомунікаційних засобів зв'язку наблизило бібліотеки до читачів, які знаходяться за її межами. Це дало поштовх для змін у традиційному ДБО через створення віртуальних довідкових служб, орієнтованих на обслуговування віддалених користувачів та надання у відповідь на запити готової інформації як у вигляді посилань на наявні ресурси Інтернету, так і у вигляді бібліографічних списків й фактографічних даних. Деякі бібліотеки підключаються до Об'єднаної довідкової служби публічних бібліотек України “Віртуальна

бібліографічна довідка”. Віртуальна довідкова служба стала органічним елементом бібліографічного обслуговування та дозволяє активно опановувати інформаційні ресурси Інтернету. Тому вважаю аксіомою, що Інтернет в бібліотеці повинен бути зорієнтований саме на довідково-бібліографічне обслуговування. І потрібно орієнтувати читачів не на вільне блукання по мережі, а на розкриття її ресурсних можливостей, інформаційний потенціал. Саме бібліографи, як професіонали, що володіють метазнаннями, повинні надавати консультаційну допомогу користувачам у пошуці необхідної інформації в Інтернеті. Поки ж для бібліографів на перший план виходить питання розроблення комунікаційних навігаторів – каталогів, путівників. Таку роботу можна розпочати з виявлення адрес ЕБ та опису їх ресурсів. Анованих каталогів потребують й інші БД, доступ до яких забезпечує Інтернет.

Одним із напрямків покращення ІБО бібліотеки в інформаційному забезпеченні освіти є створення предметно-орієнтованих ЕБД. Таким чином бібліотека виконує свою комунікативно-освітню функцію, тобто здійснює інформаційну підтримку наукової та навчальної діяльності і задовольняє потреби професорсько-викладацького складу, студентів у галузі педагогіки та освіти. У нас – це БД “Вища школа” – прообраз майбутньої повнотекстової електронної БД.

Всі вузівські бібліотеки з метою популяризації, реклами наукових надбань своїх вчених створюють БД їх праць. У нас створена і щомісячно поповнюється БД “Автори ВНТУ”.

Значне місце в обслуговуванні користувачів посідають запозичені БД. Насамперед – це повнотекстова БД “Нормативні акти України”; БД ”Российская национальная библиография». Цінними змістовними інформаційними ресурсами є БД Інституту наукової інформації із суспільних наук (ІНІСН) РАН та БД Всеросійського інституту наукової і технічної інформації (ВІНІТІ). Використовують бібліотеки і повнотекстові електронні ресурси – Ліга-Закон, EBSCO (універсальна повнотекстова електронна база наукової періодики компанії EBSCO Publishing), Ленорм-Інформ (каталог стандартів), “Будінформ” (інформація з питань будівництва), Базу дисертацій Росії.

Застосовуються також БД при підготовці віртуальних виставок літератури, різноманітних за тематикою та оригінальних за формою.

Характер завдань і вимог, що висуваються сьогодні до інформаційно-бібліографічної діяльності, перехід на сучасні технології зумовлюють необхідність удосконалення ІБО у вузівській бібліотеці, від ефективної організації якого залежить успішне виконання головної задачі бібліотеки – забезпечення навчального процесу та науково-дослідної роботи у ВНЗ. Впровадження комп’ютерної техніки, яке дозволило переводити традиційні джерела в електронну форму, ціленаправлене придбання БД на електронних носіях, робота в глобальних інформаційних мережах – все це потребує серйозних змін в характері

інформаційної діяльності. В зв'язку з цим бібліотеки трансформуються в інформаційні, довідкові та навчальні центри, які надають користувачам консультації не тільки про наявність першоджерел і БД, але й про можливості самостійного пошуку із застосуванням новітніх технологій, систем та мереж. Можна з певністю стверджувати, що тенденція до підвищення ролі електронних ресурсів у процесі навчання студентів та опанування ними знань, попит на інформацію з віддалених джерел, на інформацію, яка не має паперових аналогів, зростатиме. Удосконалення ІБО користувачів, його перехід на якісно новий рівень можливий лише при подальшому розвитку комплексних технологій, кооперації і координації діяльності бібліотек.

Список використаної літератури

1. Айвазян, О. Сучасне та майбутнє в тенденціях використання інформаційних технологій в бібліотечній практиці // Вища школа. – 2008. – № 5. – С. 48-51.
2. Бавин, С. П. Реалии виртуальной реальности // Мир библиографии. – 2009. – № 3. – С. 11-18.
3. Грибков, Д. Н. Электронные информационные ресурсы библиотек: к проблеме интеграции // Библиотековедение. – 2008. – № 4. – С. 48-51.
4. Давидова, І. Організаційні трансформації бібліотечно-інформаційного виробництва // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 10. – С. 26-28.
5. Дунаєва, Т. Застосування інформаційних технологій у бібліотечній сфері // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 1. – С. 23-25.
6. Зибарева, И. В. Опыт использования баз данных сети STN International в библиотечно-информационной работе // Научные и технические библиотеки. – 2009. – № 5. – С. 45-53.
7. Ісаєнко, О. Дослідження інформаційних потреб і запитів користувачів електронних науково-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 8. – С. 22-25.
8. Кислюк, Л. Аналіз структури та ступеня впровадження електронних ресурсів і баз даних бібліотек вищих навчальних закладів України // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 3. – С. 28-31.
9. Литвин, В. Глобальне науково-інформаційне середовище і електронні ресурси бібліотек // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 6. – С. 48-53.

10. Литвинова, Н. Н. Сетевые удаленные ресурсы в библиотеках // Библиотековедение. – 2007. – № 6. – С. 52-57.
11. Новітні інформаційні технології в університетській бібліотеці / Л. Грабова [та ін.] // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 4. – С. 17-18.
12. Нохрина, В. А. Использование электронных библиотек в справочно-библиографическом обслуживании / В. А. Нохрина, Ю. В. Нохрин // Библиография. – 2008. – № 1. – С. 11-17.
13. Нохрина, В. А. Особенности учета электронных ресурсов // Мир библиографии. – 2008. – № 2. – С. 12-17.
14. Самодова, Ю. В. Внедрение новых технологий в практику библиотек: приближают ли они времена „Библиотеки 2.0” // Библиотечное дело. XXI век. – 2009. – № 1. – С. 149-189.
15. Глеукеева, Р. Традиционные и электронные ресурсы: состояние, проблемы, эффективность использования // Библиотека. – 2008. – № 1. – С. 16-19.
16. Трачук, Л. Електронні бібліографічні ресурси віддаленого доступу на сайтах українських бібліотек // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 12. – С. 10-13.